

Boqonnaa

7

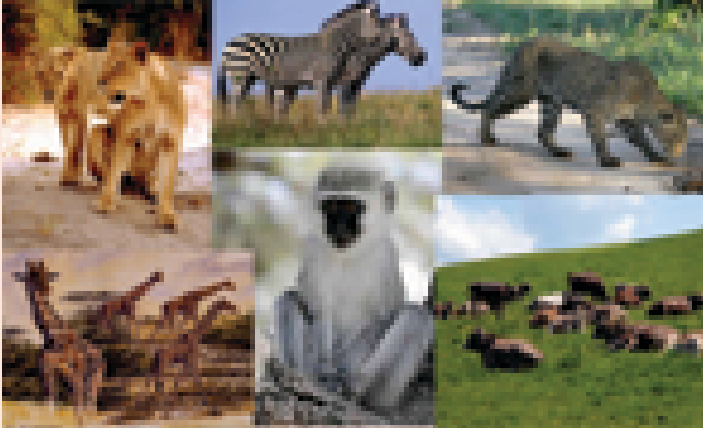
QABANNAA DAATAA

7.1 Daataa kennameef baar giraafii ijaaruu

7.1.1 Daataa funaanuu fi qindeessuu

Gocha 7.1

1 Fakkii armaan gadii erga ilaaltanii booda gaaffii itti aanee jiru gareedhan mari'achaa deebisaa.

Horii meeqatu jira?

Leenca meeqa argitan?

Harree-diidoo meeqatu jira?

Qeerransa meeqa argaa jirtu?

Sattawwaa meeqa argitan?

Qamalee meeqa argaa jirtu?

Gaaffii armaan olii yeroo deebifan mallattoo taalii armaan gaditti ibsametti gargaaramaa.

Baayinni isaanii	Taalii
1 yoo ta'e	/
2 yoo ta'e	//
3 yoo ta'e	///
4 yoo ta'e	////
5 yoo ta'e	###
6 yoo ta'e	### /
10 yoo ta'e	### ##

Fakkii argitan irraa ka'uun gabatee armaan gadii guutaa.

Fakkii	Baay'ina taaliin	Baay'ina lakkoofsaan
Harree-diidoo	//	2
Qamalee		
Horii		
Leenca		
Qeerransa		
Saattawwaa		

- 2 Dachaasaan parkii Hawaas yeroo daawwatetti Gaala 8, Harree-diidoo 10, Sattawwaa 7, Kuruphee 12, Jaldeessa 14 fi Bosonuu 5 arge . Dachaasaan kan arge gabatee armaan gadii irratti guuti.

Baay'ina	Gaala	Harree-diidoo	Saattawwaa	Kuruphee	Jaldeessa	Bosonuu
Taaliin	### ///					
Lakkoofsaan	8					

Daataa funaanuu fi qindeessuuf maal gochuu qabnaa?

Kun salphaa mitii gurbaa!

- Sirriitti hubatanii ilaaluu
 - maal maal akka argan addaan baasuu
 - baay'ina isaanii baruu
- Waan gochuu qabnu
 - yaadannoo qabachuu
 - yaadannoo keenya irratti gabatee qopheessinee ibsuu

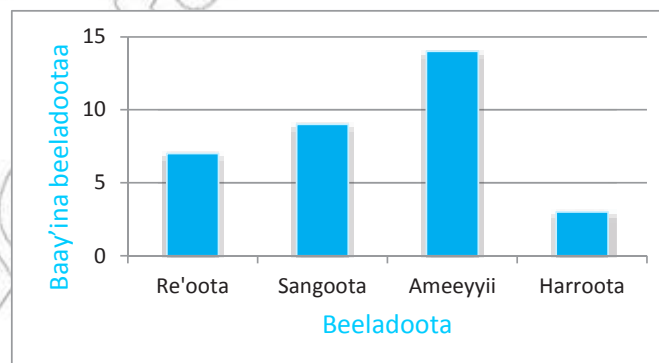

7.1.2 Baar giraafii ijaaruu

Firaa'ol barataa kutaa afuriiti. Guyyaa tokko haati isaa mana akaakayyuu isaatti ergite. Innis beeladoota akaakayyuu isaa oofee itti dhufe akkaataa armaan gadiitti galmeeffate.

Beeladoota	Re'oota	Sangoota	Ameeyyii	Harroota
Baay'ina Beeladootaa	7	9	14	3

Daataa armaan olii kanas yommuu baar giraafiin ibsinu akka armaan gadii ta'a.

Hojii Garee

- 1 Giraafii kana irraa sararri dalgee maal argisiisa?
- 2 Giraafii kana irraa sararri olee maal argisiisa?
- 3 Giraafii kana irraatti rektaangiloota meeqa argitan?
- 4 Rektaangiloonni kun maal argisiisu?
- 5 Fiixee rektaanglii isa guddaatti lakkoofsi olee irra jiru meeqa? Lakkoofsichi maal argisiisaa?
- 6 Fiixee rektaanglii isa xiqqaa irra kan jiru hoo meeqa? Maal argisiisaa?
- 7 Rektaangiloonni jiran hojjaan isaannii walcaalaa? Maaliif? Dheerinni dalgee isaanii hoo walcaalaa?
- 8 Rektaangiloota gidduu dheerinni jiru wal caalaa?
- 9 Sarara olee irratti kanneen barreeffamani lakkoofsi walirraa fageenyi isaanii walcaalaa?

Hubadhu:

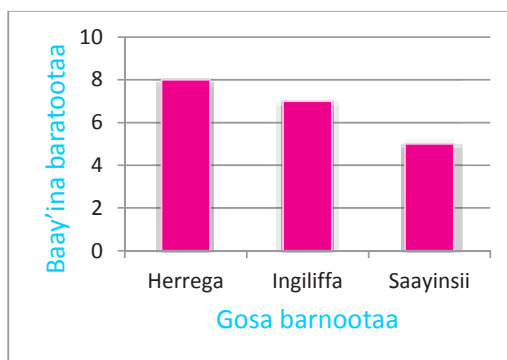
- *Rektaangiloonni tokko tokkoon isaanii baarii jedhamu.*
- *Giraafiin isaas baar giraafii jedhama. Yeroo giraaficha ijaarrus:*
 - *Sarara dalgaa fi sarara olee kan gidduun isaanii kofa sirrii ta'e fakkeessina.*
 - *Sarara olee irratti lakkoofsota baay'ina ibsan barreessuu.*
 - *Sarara dalgaa irratti gosa beeladootaatu kaa'ama, Dheerinni baarii sanaa kan baay'ina irratti hundaa'e ta'uu qaba. Sarara dalgee irratti kan barraa'u gosa daataa irratti hundaa'a.*
 - *Baariin hundi dheerina dalgee wal qixa ta'e qabu.*
 - *Walirraa fageenyi baarii walitti aananii jiran gidduu walqixadha.*

Fakkeenya

Barattoonni 20'n gosa barnootaa caalaatti jaallatan gaafatamanii akkataa armaan gadiitti deebisaniiru.

Gosa Barnootaa	Baay'ina taaliin	Baay'ina lakkoofsaan
Herrega	### ///	8
Ingiliffa	### //	7
Saayinsii	###	5

Kanas yeroo baar giraafiin ibsinu akka armaan gadii ta'a.

Gilgala 7.1

- 1 Bara 1999, 2000, 2001, 2002 fi 2003 barattoota mana barumsaa tokko kanneen holqa Soofumaar daawwatan argisiisu gabatee armaan gadii irraa ilaali.

Bara	1999	2000	2001	2002	2003
Baay'ina barattoota Daawwatanii	65	70	60	80	85

Baar giraafii daataa armaan olii ijaari.

- 2 Odeeffannoon armaan gadii baay'ina barattoota kutaa 4^{ffaa} barumsa herregaatiin qabxii dhibba keessaa 90 olii, 80 – 90, 70 – 80 fi 60 – 70 ykn 60 gadii argatan ibsa.

Qabxii	90 ol	80-90	70-80	60-70	60 gadi
Baay'ina barattootaa	7	15	20	26	17

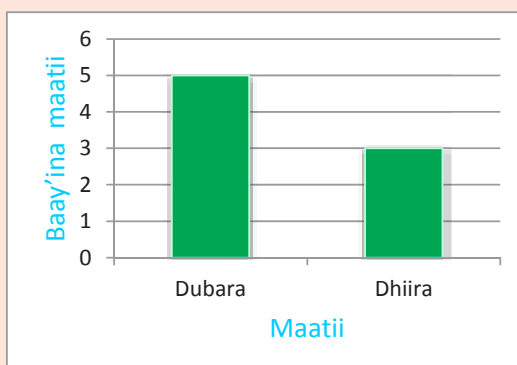
Baar giraafii daataa kanaa ijaari.

7.2 Baar Giraafii hiikuu

Mata duree 7.1 jalatti daataa kennameef baar giraafii ijaartaniittu. Mata duree kana jalatti immoo daataa fi odeeffannoo baar giraafii kennaman hiikuu (ibsuu) barattu.

Gocha 7.2

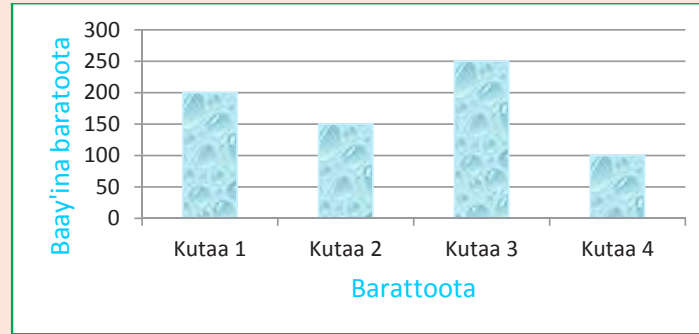
- 1 Baar giraafiin armaan gaditti argitan baay'ina miseensota maatii tokkoo saalaan ibsa.

Gaaffii

- a Dhiira meeqatu maatii kana keessa jira?
- b Dubara meeqatu maatii kana keessa jira?
- c Baay'ina dhiiraa moo kan dubaraatu caala? Meeqaan caala?

2 Mana barumsaa tokko keessatti baay'inni barattoota kutaa 1- 4 tti baar giraafiin argisiisu maxxanfamee jira.

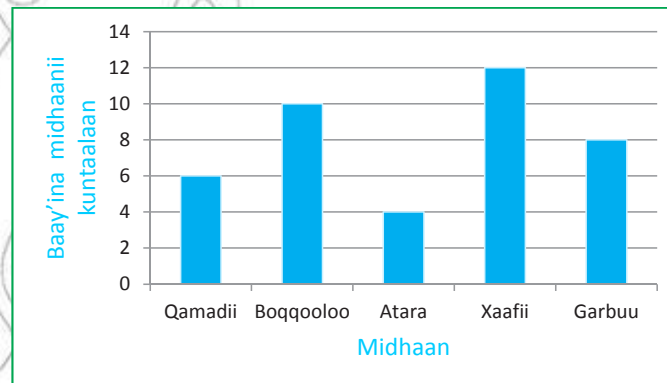

Gaaffii

- a Kutaa 1^{ffaa} keessa barattoota meeqatu jira?
- b Kutaa 2^{ffaa} keessa barattoota meeqatu jira?
- c Kutaa 3^{ffaa} keessa barattoota meeqatu jira?
- d Kutaa 4^{ffaa} keessa barattoota meeqatu jira?
- e Kutaa kamtu barattoota baay'ee qaba?
- f Baay'inni barattootaa 170 gadii kan ta'e kutaa kami?
- g Baay'inni barattootaa 170 oli kan ta'ee kutaa kami?
- h Baay'inni barattootaa 180 fi 180 gadi kan ta'e kutaa kami?

Fakkeenya

Baar giraafiin armaan gadiitti argitan midhaan obbo Tulluun bara 2001 argatan argisiisa.

Baar graafii kenname irraa oddeeffanoo armaan gadii argina.

Gosa midhaanii	Qamadii	Boqqoolloo	Atara	Xaafii	Garbuu
Baay'ina Kuntaalaan	6	10	4	12	8

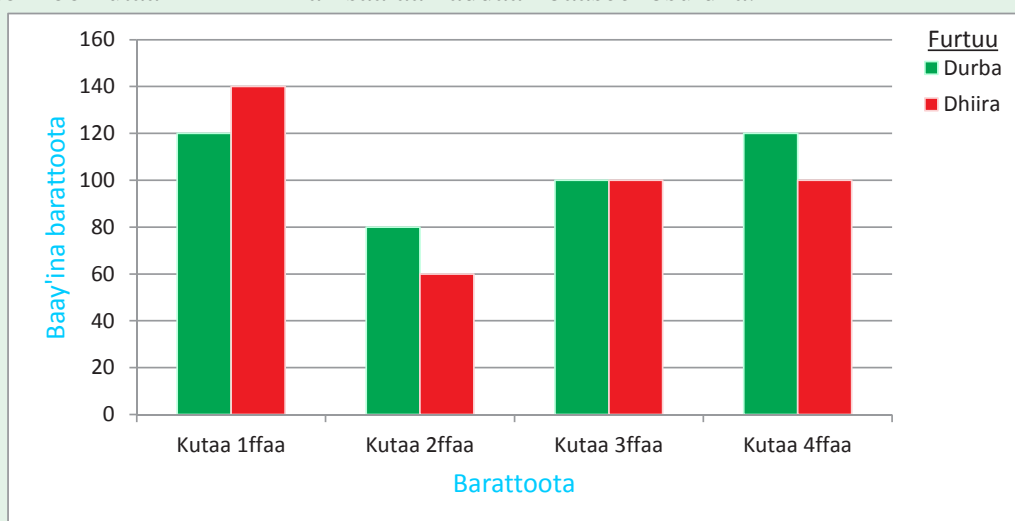
Midhaan kuntaala 5 oli gale qamadii, boqqoolloo xaafii fi garbuudha.

- Midhaan kuntaala 5 gadi gale atara qofadha.
- Midhaan kuntaala 8 fi 8 gadi gale garbuu, qamadii fi Atara dha.
- Midhaan kuntaala 8 gadi gale qamadii fi atara dha.
- Midhaan kuntaala 10 fi 10 oli gale boqqoolloo fi xaafiidha.

Gilgaala 7.2

Baar giraafii armaan gadii hiiki (ibsi)

Waajjira barnoota aanaa tokkoo keessa baar giraafiin maxxanfamee jiru baay'ina barattoota mana barumsa tokkoo kutaa 1^{ffaa} - 4^{ffaa} kan saalaan addaan baasee ibsu dha.

Gaaffii

1 Dubara meeqatu kutaa

a 1^{ffaa} b 2^{ffaa} c 3^{ffaa} d 4^{ffaa} Keessa jira?

2 Dhiira meeqatu kutaa:

a 1^{ffaa} b 2^{ffaa} c 3^{ffaa} d 4^{ffaa} Keessa jira?

3 Kutaa 1^{ffaa} keessatti dhiira moo dubaratu caalaa baay'ata?

4 Kutaa 2^{ffaa} keessatti dhiira moo dubaratu caalaa baay'ata?

5 Kutaa kamtu dhiirarra dubara baay'ee qaba?

6 Kutaa kamtu dhiiraa fi dubara wala qixa qaba?

7.3 Giddu-galeessa (Avereejii) lakkoofsota hundaa

Gocha 7.3

Dabalaa, Miijanaa, Firoomsaa fi Dabaloon yeroo boqonnaa isaanii buna funaannachuuf walii galani. Haaluma kanaan binni funaannatan gabatee armaan gadii irratti ibsamee jira.

Maqaa	Dabalaa	Miijanaa	Firoomsaa	Dabaloo
Buna funaanname	17kg	23kg	26kg	14kg

Gaaffii

- Otoo Dabalaa fi Miijanaan buna argatan walitti dabalani qixa addaan hirmaachuuf walii galanii, meeqa meeqa isaan ga'a?
- Otoo Dabaloo, Miijanaa fi Firoomsaan buna argatan walitti dabalani qixa addaan hirmaachuuf walii galanii meeqa meeqa isaan ga'a?
- Otoo arfan isaaniyyuu buna funaannatan achumatti walitti dabalani qixa addaan hirmaatanii meeqa meeqa isaan ga'a?

Hubadhu:

Deebiin gaaffii armaan oliitiif argattan *Giddu – galeessa (Avereejii) jedhama.*

Kanaafuu,
Giddu-galeessa
akkamiin arganna?

Kunoo baay'ee salphaa dha Tolaa!
Giddu-galeessa lakkoofsa kennamanii argachuuf
1 Lakkoofsota kennaman walitti idaa'uu fi
2 Ida'amaa argame baay'ina lakkoofsota
kennamaniif hiruudha.

Fakkeenya

Giddu – galeessa lakkoofsota armaan gadii shallagi.

a 77 fi 81

b 36, 45 fi 54

c 42, 48, 29 fi 65

Furmaata:-

a Jalqaba lakkoofsota kennaman walitti idaa'uu

$$77 + 81 = 158$$

Ida'ama argame baay'ina lakkoofsota kennamaniif hiru.

$$158 \div 2 = 79$$

Kanaafuu, 79 gidduu – galeessa 77 fi 81 ti.

b $36 + 45 + 54 = 135$

$$135 \div 3 = 45$$

Kanaafuu, 45 giddu – galeessa lakkoofsota 36, 45 fi 54 ti.

c $42 + 48 + 29 + 65 = 184$

$$184 \div 4 = 46$$

Kanaafuu, 46 giddu- galeessa lakkoofsota 42, 48, 29 fi 65 ti.

Gilgaala 7.3

1 Giddu – galeessa lakkoofsota armaan gadii barbaadi.

a 46 fi 48

c 39, 45 fi 60

e 16, 24, 36 fi 40

b 39 fi 61

d 51, 63 fi 72

f 44, 52, 61 fi 39

2 Boontuun gosa barnoota afurii 100 keessaa qoramtee qabxii gabatee armaan gadii irratti mul'atu argatte.

Gosa barnootaa	Afaan Oromoo	Herrega	Ingiliffa	Saayinsii
100 keessaa kan argatte	98	96	91	95

a Boontuun qabxiin giddu – galeessaa Afaan Oromoo fi Herregaan argatte meeqa?

b Boontuun qabxiin giddu – galeessaa Ingiliffaa fi saayinsiin argatte meeqa?

c Qabxiin giddu-galeessa Afaan Oromoo, Herregaa fi Ingiliffaan argatte meeqa?

d Qabxiin giddu-galeessaa gosa barnoota arfaniin argatte meeqa?

3 Gabateen armaan gadii baay'ina barattoota kutaa 1^{ffaa} – 4^{ffaa} tti mana barumsaa tokko keessa jiran argisiisa.

Kutaa	1 ^{ffaa}	2 ^{ffaa}	3 ^{ffaa}	4 ^{ffaa}
Bay'ina barattoota	73	65	63	79

a Giddu – galeessi baay'ina barattoota kutaa 1^{ffaa} fi 2^{ffaa} meeqa?

b Giddu – galeessi baay'ina barattoota kutaa 3^{ffaa} fi 4^{ffaa} meeqa?

c Giddu – galeessi baay'ina barattoota kutaa 2^{ffaa} fi 3^{ffaa} meeqa?

d Giddu – galeessi baay'ina barattoota kutaa 1^{ffaa}, 2^{ffaa} fi 3^{ffaa} meeqa?

e Giddu – galeessi baay'ina barattoota kutaa 2^{ffaa}, 3^{ffaa} fi 4^{ffaa} meeqa?

f Giddu – galeessi baay'ina barattoota kutaa 1^{ffaa}, 2^{ffaa}, 3^{ffaa} fi 4^{ffaa} meeqa?